

F

Factors Affecting the Elderly Work in Thailand

Ampinee Lapsomboondee^{1,*}

Received: January 31, 2022 Revised: May 17, 2022 Accepted: June 9, 2022

Abstract

The purpose of this article aims to present the situation of elderly work and analyze factors affecting the elderly's work in Thailand, used data from Labor Force Survey 2020 Quarter 3: July-September 2020 and Household Socio-Economic Survey 2020, using the binary logistic regression. The results indicate that the participation rate of the elderly has declined, Older people's jobs do not require skills. The probability for the elderly to work increased significantly with male, age, married, household debt, while age-squared, education, urban, civil servant medical benefit scheme and the elderly support ratio had a negative effect on the probability to work, the probability that the elderly do not work decreased significantly with age-squared education area. Therefore, Incentives for elderly female worker such as tax exemption, suitable legal protection for older worker, financial incentives for the elderly will keep the potential elderly still working, this will increase the number of older workers to drive the economy.

Keywords: elderly, elderly worker, labor shortage

¹ Faculty of Business Administration and Information Technology, Rajamangala University of Technology Tawan-ok, Chakrabongse Bhuvanath

* Corresponding author. E-mail: ampinee_la@rmutto.ac.th

๒

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ในประเทศไทย

อัมภินี ลากสมบุญรัตน์^{1,*}

วันรับบทความ: January 31, 2022 วันแก้ไขบทความ: May 17, 2022 วันตอบรับบทความ: June 9, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุและศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยโดยใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณจากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 3 (เดือนกรกฎาคม-กันยายน) ระหว่าง พ.ศ. 2553-2563 ร่วมกับข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2563 โดยใช้แบบจำลองการถดถอยโลจิสติกส์แบบทวิ ผลการศึกษาพบว่า แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุลดลง รูปแบบการทำงานเป็นงานทั่วไปที่ไม่ต้องใช้ทักษะ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศชาย อายุ สถานภาพสมรส หนี้ครัวเรือน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุจะไม่ทำงาน ได้แก่ อายุยกกำลังสอง ระดับการศึกษาสูงกว่า อาศัยอยู่ในเขตเมือง ลิขสิทธิ์สวัสดิการราชการ และอัตราส่วนการเกื้อหนุน ดังนั้น การสนับสนุนการทำงานสำหรับแรงงานผู้สูงอายุ เพศหญิง การออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองแรงงานผู้สูงอายุให้มีสภาพการทำงานที่เหมาะสม การสร้างแรงจูงใจทางการเงินจากการทำงานหลังเกษียณอายุจะช่วยลดการออกจากตลาดแรงงานในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มจำนวนแรงงานผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ แรงงานผู้สูงอายุ ขาดแคลนแรงงาน

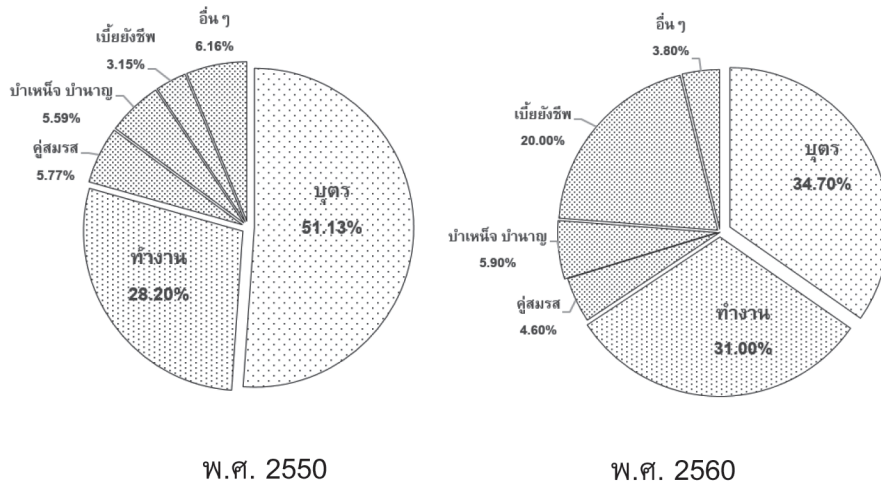
¹ คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก เขตพื้นที่จักรพงษ์พานารอด

* Corresponding author. E-mail: ampinee_la@rmutto.ac.th

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางประชากรซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องจากจำนวนแรงงานที่ลดลงอย่างต่อเนื่องก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว (Horioka, Morgan, Niimi, & Wan, 2018; Ogawa, Mansor, Lee, Abrigo, & Aris, 2021) ปัญหาดังกล่าวจะรุนแรงมากขึ้นตามโครงสร้างสังคมสูงอายุที่มีระดับรุนแรงขึ้นในอนาคต แรงงานผู้สูงอายุจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นกำลังแรงงานเพื่อทดแทนการลดลงของจำนวนประชากรวัยแรงงานและกลายเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม (Poplawski-Ribeiro, 2020) นอกจากนี้ การทำงานของผู้สูงอายุยังช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้สามารถพึ่งพิงตนเองและลดภาระการพึ่งพิงครอบครัว (Poplawski-Ribeiro, 2020) รวมไปถึงบรรเทาภาระทางการเงินของภาครัฐในการดูแลผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจทำงานหลังเกษียณอายุขึ้นอยู่กับข้อจำกัดและทางเลือกต่าง ๆ โดย Becker (2007) กล่าวว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุทำงาน เนื่องจากต้องการรายได้เพื่อการยังชีพหรือคิดว่าตนเองยังมีความสามารถในการทำงานเพื่อหารายได้

จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นในประเทศไทยอย่างรวดเร็วในขณะนี้่อตราการเกิดลดลง โดย United Nations (UN, 2017) คาดการณ์ว่าจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอดใน พ.ศ. 2575 ส่งผลให้แรงงานผู้สูงอายุในประเทศไทยจึงมีบทบาทสำคัญต่อการเข้าร่วมเป็นกำลังแรงงานเพื่อชดเชยจำนวนแรงงานที่ลดลง โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีการผลิตโดยเน้นการใช้แรงงาน ปัญหาการขาดแคลนแรงงานจึงมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น นอกจากนี้ ประชากรวัยแรงงานซึ่งเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุมีแนวโน้มในการรับการดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นแสดงดังข้อมูลอัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ (Elderly Support Ratio) โดยใน พ.ศ. 2533 มีประชากรวัยแรงงานจำนวน 14.45 คนสำหรับการดูแลผู้สูงอายุหนึ่งคน แต่ใน พ.ศ. 2583 เหลือเพียง 2.36 คน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงถึงความสามารถของแรงงานในการดูแลการดำเนินชีวิตประจำวันและรายได้แก่ผู้สูงอายุลดลง แสดงได้ชัดเจนจากการพิจารณาแหล่งรายได้ของผู้สูงอายุซึ่งเดิมมีรายได้หลักจากบุตร แสดงดังภาพที่ 1 พบว่า ใน พ.ศ. 2550 ผู้สูงอายุพึ่งพิงแหล่งรายได้จากบุตรคิดเป็นร้อยละ 51.13 รองลงมา คือ รายได้จากการทำงานของตนเองและคู่สมรสตามลำดับ ในขณะที่ พ.ศ. 2560 ผู้สูงอายุมีการพึ่งพิงรายได้หลักจากบุตรเหลือเพียงร้อยละ 34.70 รองลงมา คือ พึ่งพิงรายได้จากการทำงานของตนเองและเบี่ยยังชีพ ตามลำดับ

ภาพที่ 1 แหล่งรายได้ที่สำคัญของผู้สูงอายุ (หน่วย: ร้อยละ)
 ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช, 2561)

ความสามารถในการพึ่งพิงบุตรที่ลดลงแสดงถึงความเสี่ยงทางการเงินของผู้สูงอายุซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและสมาชิกในครัวเรือน ปัญหาดังกล่าวจะทวีความรุนแรงมากขึ้นอันเนื่องจากแรงกดดันจากจำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอนาคต จากที่กล่าวมา ส่งผลให้รัฐบาลมีความพยายามในการส่งเสริมการทำงานของสูงอายุ เช่น การออกกฎหมายแรงงานสำหรับสูงอายุ เพื่อคุ้มครองและส่งเสริมการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม กลับพบว่า แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุลดลง จากเดิมใน พ.ศ. 2553 มีผู้สูงอายุที่ทำงานคิดเป็นร้อยละ 38.8 ลดลงเหลือร้อยละ 36.8 ใน พ.ศ. 2563 นอกจากนี้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการทำงานต่อภายหลังเกษียณอายุเพื่อต้องการรายได้ และอยู่ในระหว่างการหางานทำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่นายจ้างส่วนใหญ่ยังมีความต้องการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ ข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงการขาดโอกาสในการทำงานส่งผลให้การทดแทนโดยแรงงานผู้สูงอายุเป็นไปได้อย่างลำบาก และก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต กล่าวได้ว่า การสนับสนุนการทำงานของสูงอายุที่ผ่านมายังทำในภาพรวม ก่อให้เกิดช่องว่างของนโยบายในการสร้างแรงจูงใจและโอกาสเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้เพิ่มขึ้นอย่างแท้จริง

จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมด จึงนำมาสู่การศึกษาในครั้งนี้ โดยเริ่มจากการศึกษาสถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการสนับสนุนการทำงานของสูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุเป็นไปตามทฤษฎีอุปทานแรงงานส่วนบุคคล (Borjas, 2013) ซึ่งกล่าวว่า การตัดสินใจทำงานของแรงงานมาจากการตัดสินใจเลือกระหว่างการทำงานและการพักผ่อน โดยบุคคลจะเลือกส่วนผสมของการทำงานกับการพักผ่อนเพื่อให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุด ส่งผลให้เกิดการเลือกระหว่างการทำงานและการพักผ่อนที่แตกต่างกัน โดยสาเหตุของความแตกต่างมาจากการที่บุคคลมีรสนิยมและข้อจำกัดทางการเงินที่แตกต่างกัน และจะตัดสินใจทำงานเมื่อคาดการณ์ว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับมากกว่าการไม่ทำงาน (Stock & Wise, 1990)

คุณลักษณะประชากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงาน จากการทบทวนงานวิจัย พบว่า คุณลักษณะทางประชากรที่มีผลต่อการทำงานซึ่งนำมาสู่การศึกษาในครั้งนี้ พบว่า เพศชายมีการตัดสินใจเกษียณอายุช้ากว่าเพศหญิง (Campbell, Ikegami, & Gibson, 2010) เนื่องจากเพศชายเป็นผู้ที่หารายได้หลักของครอบครัว มีโอกาสในการทำงานและได้รับผลตอบแทนสูงกว่าจึงมีระยะเวลาการทำงานนานกว่าเพศหญิง (Chen & Chuang, 2012) และเพศหญิงมีการคำนึงถึงปัจจัยด้านครัวเรือนมากกว่า (Holtmann, Ullmann, Fronstin, & Longino, 1994) อายุมีผลต่อการตัดสินใจในการเกษียณอายุ เมื่ออายุเพิ่มขึ้นในช่วงแรกจะมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น เนื่องจากร่างกายยังพร้อมในการทำงานโดยเฉพาะถ้ามีแรงจูงใจในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเงิน (Polanec, Ahcan, & Verbic, 2013) จากนั้นจนถึงช่วงอายุหนึ่งจะมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานลดลง เนื่องจากตัวแปรอายุมีลักษณะเป็น quadratic curve เมื่ออายุเพิ่มขึ้นในช่วงแรกจะมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานเพิ่มขึ้นจนถึงช่วงอายุหนึ่งจะมีส่วนร่วมในตลาดแรงงานลดลงอันเนื่องจากความเสื่อมถอยของสภาพร่างกาย (Britton & French, 2020; Roy, 2018) ผู้ที่มีสถานภาพสมรสจะตัดสินใจเกษียณอายุเพื่อใช้เวลาพักผ่อนร่วมกับคนในครอบครัวมากกว่า (Figueira, Haddad, Gvozdz, & Pissinatti, 2017) ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่ามีแนวโน้มการเกษียณอายุเร็วกว่า เนื่องจากมีความพร้อมทางการเงินสำหรับการเกษียณอายุ (Shimizutani, 2011) แต่ถ้าเป็นงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับอายุหรือสภาพร่างกายซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานของผู้ที่มีการศึกษาสูง ในงานประเภทนี้ พบว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงมีการทำงานนานขึ้น (Haider & Loughran, 2001) รวมไปถึงผู้ที่มิทักษะในการใช้เทคโนโลยีจะอยู่ในตลาดแรงงานนานขึ้นและเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจจ้างแรงงานผู้สูงอายุ (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2564) ผู้ที่มีรายได้มากกว่าจะตัดสินใจเกษียณอายุเร็วกว่า (Coile, 2015) หลักประกันทางสังคมส่งผลต่อการตัดสินใจเกษียณอายุและเป็นแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการบิดเบือนการตัดสินใจเกษียณอายุเร็วขึ้นหรือช้าลง (Cremer, Lozachmeur, & Pestieau, 2008) โดยผู้ที่มีหลักประกันมากกว่าจะมีการตัดสินใจเกษียณอายุเร็วกว่า (Coile & Gruber, 2007) ในประเทศไทยระบบสวัสดิการข้าราชการได้รับสิทธิประโยชน์ความคุ้มครองทางสุขภาพมากกว่า (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ [สปสช], 2555) ดังนั้น ผู้ที่มีสิทธิสวัสดิการข้าราชการจะมีโอกาสในการตัดสินใจเกษียณอายุมากกว่าผู้ที่มีสิทธิหลักประกันอื่น ๆ ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองมีแนวโน้มในการตัดสินใจเกษียณอายุมากกว่าในเขตชนบท เนื่องจากการทำงานในเขตเมืองเผชิญกับการทำงานหนักและสภาวะกดดันหรือมีรูปแบบและลักษณะการทำงานที่ไม่เหมาะสมซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ (Campbell et al., 2010; Chen & Chuang, 2012) นอกจากนี้ ปัจจัยทางครัวเรือนส่งผลต่อ

การตัดสินใจเกษียณอายุ ได้แก่ หนี้ครัวเรือน รายได้ครัวเรือน ส่งผลให้ผู้สูงอายุตัดสินใจทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระ ครัวเรือน อัตราส่วนการเก็หนุนผู้สูงอายุมากกว่าแสดงถึงศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุ ในครัวเรือนที่มีความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเกษียณอายุ (Coile, 2015; Kallestrup-Lamb, Kock, & Kristensen, 2016) กล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านครัวเรือนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุ เห็นได้จากในหลายประเทศมีนโยบายส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ เช่น การขยายอายุเกษียณ กฎหมายแรงงานสำหรับผู้สูงอายุเพื่อให้มีรูปแบบการทำงานที่เหมาะสมส่งผลให้แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วม กำลังแรงงานของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น (Favreault, Ratcliffe, & Toder, 1999) แต่ในบางประเทศกลับมีแนวโน้มลดลง เช่น ประเทศญี่ปุ่น อันเนื่องจากปัจจัยด้านครัวเรือน เช่น ภาระการดูแลผู้สูงอายุภายในครัวเรือนมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจทำงาน (Horioka et al., 2018) จากการศึกษาในประเทศไทย พบว่า อัตราการมีส่วนร่วม กำลังแรงงานมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในช่วงอายุ 60-69 ปีซึ่งเป็นช่วงที่ผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีสุขภาพ แข็งแรงแต่กลับมีการทำงานลดลงอย่างชัดเจน (เฉลิมพล แจ่มจันทร์, และ สุภรต์ จรัสสิทธิ์, 2564) และมีจำนวน ผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานแต่ไม่สามารถหางานเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่ในฝั่งของนายจ้างยังคงมีความ ต้องการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ และหากมีการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี การสนับสนุนการประกันสุขภาพจะช่วย สร้างแรงจูงใจเพื่อให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุ (พิสุทธิ์ กุลธนวิทย์, และนงนุช สุนทรชวกานต์, 2562)

วัตถุประสงค์

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ได้แก่

1. ศึกษาสถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยเพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการทำงานของ ผู้สูงอายุในประเทศไทย
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ในการหาแนวทางในการ สนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 3 (เดือน กรกฎาคม-กันยายน) ระหว่าง พ.ศ. 2553-2563 รวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งเป็นการสำรวจข้อมูล ทั่วราชอาณาจักรมีลักษณะข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross section data) นำมาศึกษาสถานการณ์การทำงานของ ผู้สูงอายุในประเทศไทย ประกอบไปด้วยการศึกษาลักษณะทั่วไป สถานภาพแรงงาน รูปแบบการทำงานของ ผู้สูงอายุ และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้าน ครัวเรือนโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจสมภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2563 ร่วมกับข้อมูลการสำรวจ ภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 3 (เดือนกรกฎาคม-กันยายน) ระหว่าง พ.ศ. 2563

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาศาสนาการณการทำงานของผู้สูงอายุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยเป็นการวิจัยเชิงประมาณ (Quantitative Research) ประกอบไปด้วย

ส่วนที่ 1 การศึกษาศาสนาการณการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2553-2563 ประกอบไปด้วย ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุที่ทำงาน สถานภาพแรงงาน รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุ โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าสัดส่วนและอัตราการเปลี่ยนแปลง ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยเป็นการรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัจจัยด้านคุณลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ อายุยกกำลังสอง สถานภาพสมรส การศึกษา รายได้ หลักประกันสังคม เขตเมือง และปัจจัยด้านครัวเรือน ได้แก่ รายได้ ครัวเรือน หนี้ครัวเรือน อัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ โดยนำข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในไตรมาสที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2563 ร่วมกับข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2563 มาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุโดยใช้แบบจำลองโลจิสต์ (Logit Model) ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ผ่านการวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่ต้องการศึกษา โดยประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุโดยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood Estimation) (Greene, 2008) รายงานผลด้วยค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal effect) เพื่อแสดงผลของการเปลี่ยนแปลงตัวแปรอิสระต่อความน่าจะเป็นของตัวแปรตาม

แบบจำลองทางเศรษฐมิติ

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบจำลองการถดถอยโลจิสติกส์แบบทวิ (Binary logistic regression) ซึ่งตัวแปรตามมีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งมี 2 ค่า คือ 0 และ 1 เท่านั้น โดยในการศึกษาครั้งนี้ตัวแปรตาม (Y) คือ สถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุสามารถนำมาวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของการเกิดเหตุการณ์ที่ต้องการศึกษา $P(Y=1)$ ในงานวิจัยนี้ คือ ความน่าจะเป็นของการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้สูงอายุ ซึ่งขึ้นกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถแสดงความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยฟังก์ชันโลจิสติกส์ ดังนี้

$$P(Y=1) = \frac{1}{1 + e^{-X}} \quad (1)$$

กำหนดให้

e = Exponential Constant มีค่าเท่ากับ 2.71828

X = ตัวแปรที่ส่งผลต่อการตัดสินใจ

β = ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร

โดยที่ $X \cdot \beta = X$

$$P(Y=1) = \frac{1}{1 + e^{-x'\beta}} \quad (2)$$

ดังนั้น ความน่าจะเป็นที่ผู้สูงอายุตัดสินใจไม่เข้าสู่ตลาดแรงงาน $P(Y=0)$ จะเท่ากับ

$$P(Y=1) = 1 - \frac{1}{1 + e^{-x'\beta}} = \frac{e^{-x'\beta}}{1 + e^{-x'\beta}} \quad (3)$$

จากสมการสามารถนำไปคำนวณอัตราส่วนของการเกิดเหตุการณ์ที่สนใจ (Odd ratio) เมื่อเทียบกับเหตุการณ์ที่ไม่สนใจและสามารถจัดให้อยู่ในรูปสมการเส้นตรง กลายเป็นสมการ Logistic Regression (คณสัน สุริยะ, 2552) แสดงดังสมการ

$$\frac{P(y = 1)}{P(y = 0)} = e^{-x'\beta} \quad (4)$$

$$\ln \left[\frac{P(y = 1)}{P(y = 0)} \right] = x'\beta = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_k X_k \quad (5)$$

การศึกษาครั้งนี้ตัวแปรตาม คือ สถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุ (EF) โดยผู้สูงอายุซึ่งมีสถานภาพเป็นผู้มีงานทำ ($EF=1$) และผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นผู้มีงานทำ ($EF = 0$) จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ อายุ อายุยกกำลังสอง สถานภาพสมรส การศึกษา รายได้หลักประกันสังคม เขตที่อยู่อาศัย และปัจจัยด้านครัวเรือน ได้แก่ รายได้ครัวเรือน หนี้ครัวเรือน อัตราส่วนการถือหุ้นผู้สูงอายุ รายละเอียดของตัวแปรและสมมติฐานแสดงดังตารางที่ 1 โดยการวิเคราะห์ใช้แบบจำลอง Logistic แสดงดังสมการ (6)

$$EF = \beta_0 + \beta_1 SEX + \beta_2 AGE + \beta_3 AGE_{sq} + \beta_4 STATUS + \beta_5 EDU + \beta_6 INCOME + \beta_7 AREA + \beta_8 SECURITY + \beta_9 INVCOME_{HH} + \beta_{10} DEBT_{HH} + \beta_{11} ELDER_S + \varepsilon_i \quad (6)$$

กำหนดให้

<i>EF</i>	คือ สถานภาพการทำงาน ผู้มีงานทำ $EF = 1$ ไม่ได้เป็นผู้มีงานทำ $EF = 0$
<i>SEX</i>	คือ เพศ กำหนดให้ เพศชาย = 1 เพศหญิง = 0
<i>AGE</i>	คือ อายุ
<i>AGE_{sq}</i>	คือ อายุยกกำลังสอง
<i>STATUS</i>	= สถานภาพสมรส กำหนดให้ สมรส = 1 อื่น ๆ = 0
<i>EDU</i>	คือ การศึกษา
<i>INCOME</i>	คือ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
<i>AREA</i>	คือ เขตที่อยู่อาศัย กำหนดให้ เขตเมือง = 1 เขตเทศบาล = 0

- SECURITY* คือ ระบบประกันสุขภาพ กำหนดให้ สวัสดิการราชการ = 1 อื่น ๆ = 0
INVCOME_HH คือ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน
DEBT_HH คือ หนี้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน
ELDER_S คือ อัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ
 ϵ_i คือ ส่วนที่เหลือ

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษานำมาทดสอบความเหมาะสมโดยพิจารณาจากค่าความเป็นไปได้ (likelihood value) พบว่า การแจกแจงแบบ Chi-Squared มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงถึงความเหมาะสมของแบบจำลอง ตัวแปรสามารถใช้พิจารณาโอกาสของการเกิดเหตุการณ์และนำมาประมาณค่าสัมประสิทธิ์ด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum likelihood Estimator: MLE) ซึ่งแสดงค่าความน่าจะเป็นของการทำงานของผู้สูงอายุ

สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยด้านคุณลักษณะทางประชากร ได้แก่ เพศชาย อายุ ภาวะหนี้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนส่งผลต่อความน่าจะเป็นในการทำงานของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ขณะที่อายุยกกำลังสอง สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน เขตเมือง การมีสวัสดิการราชการ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน อัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุส่งผลให้ความน่าจะเป็นในการทำงานของผู้สูงอายุลดลง

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 การศึกษาสถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย

จากข้อมูลสำรวจสภาวะการทำงานของประชากร ในช่วง พ.ศ. 2553 - พบแนวโน้มจำนวนผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยมีผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน ใน พ.ศ. 2563 จำนวน 12,200 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2553 ถึงร้อยละ 713.3 แสดงถึงความต้องการเข้าร่วมเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สถานภาพแรงงานผู้สูงอายุ พ.ศ. 2553-2563

หน่วย: พันคน

	2553	2555	2557	2559	2561	2563
ผู้มีงานทำ	3,051.7	2,488.3	3,839.3	4,021.3	4,363.8	4,704.5
ผู้หางานทำ/พร้อมทำงาน	1.5	1.7	3.16	4.3	3.2	12.2

ที่มา: สสช (2563)

เมื่อพิจารณาผู้สูงอายุที่ทำงานใน พ.ศ. 2563 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน 2.68 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 57.0 เพศหญิงจำนวน 2.02 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 36.9 ของจำนวนผู้สูงอายุที่ทำงานทั้งหมด

โดยส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 34.4 รองลงมา คือ ภาคเหนือและภาคกลาง ตามลำดับ และส่วนใหญ่ทำงานอยู่นอกเขตเทศบาล ผู้สูงอายุที่ทำงานมีสถานภาพสมรส ร้อยละ 78.8 เป็นฝ่ายและโสดตามลำดับ และเมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานมีระดับการศึกษาสูงขึ้นเล็กน้อยจากเดิมใน พ.ศ. 2553 มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษา ร้อยละ 88.5 ประถมศึกษาร้อยละ 3.1 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 3.7 มัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 1.8 อุดมศึกษา ร้อยละ 2.7 แต่ใน พ.ศ. 2563 สัดส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานที่จบการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาลดลงเหลือร้อยละ 78.2 ระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.7 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 4.5 มัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 4.1 อุดมศึกษา ร้อยละ 4.3

สถานภาพการทำงานของแรงงานผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานที่ไม่มีหลักประกันสังคมจากการทำงาน โดยใน พ.ศ. 2563 เป็นแรงงานนอกระบบจำนวน 4.10 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 87.1 แรงงานในระบบจำนวน 6.07 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 12.9 โดยพบแนวโน้มการจ้างงานผู้สูงอายุในระบบเพิ่มขึ้นจากใน พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นแรงงานในระบบ 2.7 แสนคน คิดเป็นร้อยละ 8.7 แรงงานนอกระบบ 2.8 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 90.3 เมื่อพิจารณาการทำงานของผู้สูงอายุตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม โดยใน พ.ศ. 2563 ผู้สูงอายุทำงานในภาคเกษตรกรรมร้อยละ 60.8 และนอกภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 39.2 ได้แก่ ภาคการขายส่ง การขายปลีก การซ่อมยานยนต์ สาขาการผลิต และสาขาบริการที่พักแรมและการบริการด้านอาหาร ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับย้อนหลังกับ พ.ศ. 2553 พบว่า สัดส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคเกษตรลดลง (จากร้อยละ 62.4 เป็นร้อยละ 60.8) โดยนอกภาคเกษตรกรรมอยู่ในภาคการผลิต (จากร้อยละ 7.6 เป็นร้อยละ 7.5) ภาคการบริการ (จากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 31.7) ส่วนใหญ่ทำงานเป็นผู้ปฏิบัติงานที่มีฝีมือด้านเกษตรและประมง ร้อยละ 58.8 รองลงมา คือ พนักงานบริการและผู้จำหน่ายสินค้า และพบว่า ผู้สูงอายุทำงานเฉลี่ย 38.5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยมีผู้สูงอายุที่ทำงาน 40-49 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ร้อยละ 37.4 และมีผู้สูงอายุทำงาน 50 ชั่วโมงขึ้นไป ร้อยละ 16.5 กล่าวได้ว่าแรงงานผู้สูงอายุทำงานในจำนวนชั่วโมงที่ไม่แตกต่างจากวัยแรงงานทั้งที่ภาวะสุขภาพเริ่มเสื่อมถอย

ในภาพรวมผู้สูงอายุได้รับค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 11,972 บาท เมื่อพิจารณาในแต่ละภาคการผลิต พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคเกษตรกรรมได้รับค่าจ้างเฉลี่ยประมาณ 4,906 บาท/เดือน ภาคการค้าและบริการได้ค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 15,812 บาท/เดือนและภาคการผลิต 11,537 บาท/เดือน การเปลี่ยนแปลงค่าจ้างเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ในภาคการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงค่าจ้างมากที่สุด ขณะที่ภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นภาคที่มีจำนวนผู้สูงอายุทำงานมากที่สุดมีการเปลี่ยนแปลงค่าจ้างเพียงเล็กน้อยจากใน พ.ศ. 2553 เท่ากับ 4,072 บาท เป็น 4,906 บาท นอกจากนั้น พบปัญหาจากการทำงานเรื่องค่าตอบแทน ร้อยละ 61.6 การทำงานหนัก ร้อยละ 16.5 งานที่ไม่ได้รับการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 11.4 ไม่มีสวัสดิการ ร้อยละ 5.4 การทำงานไม่ตรงกับเวลาปกติ ไม่มีวันหยุด ลาพักผ่อนไม่ได้ และชั่วโมงการทำงานมากเกินไป สภาพแวดล้อมในการทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุจำนวน 6.21 แสนคนมีปัญหาเรื่องอริยาบถในการทำงาน ฟุ่่น คว้น กลิ่น และแสงสว่างไม่เพียงพอ

จากภาพรวมสถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่เป็นเพศชายและอยู่นอกเขตเทศบาล ได้รับค่าจ้างเฉลี่ยค่อนข้างต่ำ ลักษณะการทำงานส่วนใหญ่เป็นการทำงานนอกระบบ อยู่ในภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นภาคที่ได้รับค่าจ้างเฉลี่ยน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับภาคการผลิตอื่น ๆ และเป็นพนักงานระดับปฏิบัติการซึ่งสภาพร่างกายเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำงาน กล่าวได้ว่า แรงงานผู้สูงอายุต้องเผชิญปัญหาจากการทำงานทั้งในด้านค่าจ้างและรูปแบบการทำงานที่ไม่มั่นคงและไม่เหมาะสมกับสภาพร่างกายซึ่งเผชิญกับข้อจำกัดตามวัย

ส่วนที่ 2 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ

การวิเคราะห์ที่ใช้ข้อมูลสำรวจสถานะการทำงานของประชากรใน พ.ศ. 2563 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ร่วมกับข้อมูลภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2563 เลือกข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีมีจำนวน 30,029 คน ลักษณะข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เป็นเพศชาย 13,180 คน (ร้อยละ 43.89) เพศหญิง 16,849 คน (ร้อยละ 56.11) มีสถานภาพสมรส 18,683 คน (ร้อยละ 62.2) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 20,153 คน (ร้อยละ 67.11) รายได้เฉลี่ย 3799.19 บาท รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน 26,294.33 บาท ส่วนใหญ่มีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าคิดเป็นร้อยละ 81.42 มีสถานภาพแรงงานเป็นผู้สูงอายุที่มีงานทำจำนวน 7,519 คน (ร้อยละ 25.04)

ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย รายงานผลการศึกษาด้วยค่าผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal Effect) แสดงดังตารางที่ 3 พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นเพศชายมีความน่าจะเป็นในการทำงานมากกว่าเพศหญิง ร้อยละ 18.31 ขณะที่อายุส่งผลทางบวกต่อโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุเมื่ออายุเพิ่มขึ้น 1 ปีมีความน่าจะเป็นในการทำงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.93 ขณะที่อายุยกกำลังสองมีความสัมพันธ์ทางลบแสดงถึงการที่อายุเพิ่มมากขึ้นจะมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นจนถึงช่วงอายุหนึ่งจากนั้นจะมีแนวโน้มลดลงอันเนื่องจากสภาพร่างกายที่ถดถอยเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสด โดยผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุสถานภาพโสด ร้อยละ 1.02 อาจเนื่องจากการตัดสินใจทำงานขึ้นกับศักยภาพของร่างกายและความจำเป็นทางการเงินของผู้สูงอายุและครัวเรือน ปัจจัยทางการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุส่งผลทางลบต่อการทำงานของผู้สูงอายุเมื่อระดับการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 ปีจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความน่าจะเป็นในการทำงานลดลงร้อยละ 0.93 เนื่องจากผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีความพร้อมในการวางแผนเพื่อการเกษียณอายุและความพร้อมทางการเงินมากกว่าเมื่อรายได้ของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นส่งผลให้มีความน่าจะเป็นในการทำงานลดลง โดยหากรายได้ของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความน่าจะเป็นในการทำงานลดลงร้อยละ 3.4 อันเนื่องจากมีทรัพยากรทางการเงินในการดำรงชีพจึงเลือกที่จะเกษียณอายุ หลักประกันทางสังคมส่งผลต่อการตัดสินใจในการทำงานของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุที่มีสิทธิสวัสดิการข้าราชการส่งผลให้ความน่าจะเป็นการทำงานของผู้สูงอายุลดลงเนื่องจากความคุ้มครองของสิทธิสวัสดิการข้าราชการมีมากกว่าสิทธิประกันสังคมและหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ดังนั้น ผู้สูงอายุที่มีสิทธิสวัสดิการข้าราชการมีความน่าจะเป็นที่จะทำงานลดลงร้อยละ 5.42 ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองมีโอกาสการทำงานลดลงร้อยละ 0.8

ส่วนปัจจัยครัวเรือน พบว่า รายได้ครัวเรือนไม่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุ ภาวะหนี้ของครัวเรือนมีผลต่อการตัดสินใจการทำงานของผู้สูงอายุ การที่ครัวเรือนมีภาวะหนี้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่งผลให้ผู้สูงอายุตัดสินใจทำงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.67 เนื่องจากผู้สูงอายุจำเป็นต้องทำงานเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระหนี้ครัวเรือนและหารายได้เพื่อการดำรงชีพ และพบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่มีอัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุมากกว่าซึ่งแสดงถึงความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุมากกว่าจะมีความน่าจะเป็นในการตัดสินใจทำงานลดลงร้อยละ 1.47

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ

ปัจจัย	ค่าสัมประสิทธิ์	Marginal effect
SEX	1.118426***	0.1831835***
AGE	0.3140623***	0.0493598***
AGE_SQ	-0.0030237***	-0.0004752***
STATUS	0.065569*	0.0102551*
EDU	-0.0593627***	-0.0093298***
INCOME	-0.2169041***	-0.0340899
AREA	-0.0533359*	-0.0083938*
SECURITY	-0.3714007***	-0.0542888***
INCOME_HH	-0.0056246	-0.000884
DEBT_HH	0.1699834***	0.0267156***
ELDERLY_S	-0.0939934**	-.0147725**
Pseudo R2	0.1367	

หมายเหตุ: *** คือ ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.001$ ** $p < 0.05$ * $p < 0.10$

อภิปรายผลข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

อัตราการมีส่วนร่วมกำลังแรงงานของผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลงขณะที่ความต้องการทำงานของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้แสดงถึงโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้เหมาะสม การศึกษาคุณลักษณะทางประชากรที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อนำมาหาแนวทางเพื่อสนับสนุนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพจากผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายมีการทำงานสูงกว่าเพศหญิงซึ่งภาวะครอบครัวของเพศหญิงซึ่งเป็นไปตามบทบาทและหน้าที่ของครัวเรือนไทยและโอกาสในการทำงานที่น้อยกว่าเพศชายสอดคล้องกับการศึกษา

ของ Campbell และคณะ (2010) รวมทั้ง Chen และ Chuang (2012) ดังนั้น ผู้สูงอายุเพศหญิงจึงเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการสนับสนุนการทำงานอย่างเร่งด่วน รัฐควรส่งเสริมการจ้างงานผ่านมาตรการทางการคลัง เช่น การยกเว้นภาษีสำหรับการจ้างงานเพื่อจูงใจให้มีการจ้างแรงงานหญิงเพิ่มขึ้นจะช่วยให้แรงงานหญิงที่ต้องการทำงานมีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้น ขณะที่อายุที่เพิ่มขึ้นในช่วงแรก ผู้สูงอายุจะยังคงมีการทำงานจนถึงช่วงอายุหนึ่งจะออกจากตลาดแรงงาน อันเนื่องจากสภาพร่างกายที่ถดถอยเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้นสอดคล้องกับการศึกษาของ Polanec และคณะ (2013) กล่าวได้ว่า ข้อจำกัดทางร่างกายถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีการทำงานมากกว่าผู้สูงอายุสถานภาพอื่น ๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Figueira และคณะ (2017) และสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจกล่าวได้ว่า สถานภาพสมรสไม่เป็นปัจจัยที่แสดงถึงภาระความจำเป็นของผู้สูงอายุและครัวเรือน ขณะที่ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุส่งผลทางลบต่อการทำงาน สอดคล้องกับการศึกษาของ Shimizutani (2011) เนื่องจากผู้ที่มิระดับการศึกษาสูงมีความพร้อมทางการเงินเพื่อการเกษียณอายุมากกว่า สอดคล้องกับลักษณะงานของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในประเทศไทยเป็นแรงงานทั่วไป ซึ่งต้องใช้แรงกายส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มิระดับการศึกษาสูงตัดสินใจไม่ทำงาน ขณะที่รายได้ของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นส่งผลให้มีความน่าจะเป็นในการทำงานลดลง เนื่องจากมีทรัพยากรทางการเงินในการดำรงชีพจึงเลือกที่จะเกษียณอายุสอดคล้องกับการศึกษาของ Coile (2015) และสอดคล้องกับทฤษฎีอุปทานแรงงานส่วนบุคคลของ Borjas (2013) ที่กล่าวว่าเมื่อบุคคลมีรายได้มากขึ้นจะมีการพักผ่อนมากขึ้นแสดงถึงความสำคัญของทรัพยากรทางการเงินที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงาน ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองมีโอกาสในการทำงานลดลงร้อยละ 0.8 สอดคล้องกับการศึกษาของ Campbell และคณะ (2010) รวมถึง Chen และ Chuang (2012) แสดงถึงรูปแบบและสภาพแวดล้อมในการทำงานในเขตเมืองไม่เหมาะสมกับข้อจำกัดทางร่างกายของผู้สูงอายุ หลักประกันทางสังคมส่งผลต่อการตัดสินใจในการทำงาน โดยผู้สูงอายุที่มีสิทธิสวัสดิการข้าราชการส่งผลให้ความน่าจะเป็นการทำงานของผู้สูงอายุลดลงสอดคล้องกับการศึกษาของ Coile และ Gruber (2007) เนื่องจากความคุ้มครองของสิทธิสวัสดิการข้าราชการมีมากกว่าสิทธิหลักประกันอื่น ๆ การสร้างแรงจูงใจต่าง ๆ โดยเฉพาะแรงจูงใจทางการเงินจะเป็นสิ่งสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจดังกล่าวซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีอุปทานแรงงานส่วนบุคคล (Borjas, 2013) ส่วนปัจจัยครัวเรือน ได้แก่ รายได้ครัวเรือน หนี้สินครัวเรือน และอัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ พบว่า รายได้ครัวเรือนไม่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุ ภาระหนี้ของครัวเรือนมีผลต่อการตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้สูงอายุจำเป็นต้องทำงานเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระหนี้ครัวเรือนแสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจทำงานขึ้นกับความจำเป็นทางการเงินของผู้สูงอายุสอดคล้องกับการศึกษาของ Figueira และคณะ (2017) และผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนที่มีอัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุมากกว่าซึ่งแสดงถึงความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุมากกว่าจะมีความน่าจะเป็นในการตัดสินใจทำงานลดลง เนื่องจากครัวเรือนที่มีความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุจะส่งผลให้ผู้สูงอายุตัดสินใจไม่ทำงานหลังเกษียณอายุเพื่อพักผ่อนสอดคล้องกับการศึกษาของ Coile (2015) และ Kallestrup-Lamb และคณะ (2016)

จากที่กล่าวทั้งหมด พบว่า การตัดสินใจทำงานของผู้สูงอายุขึ้นกับศักยภาพของร่างกายและความจำเป็นทางการเงินของผู้สูงอายุและครัวเรือน การที่แรงงานผู้สูงอายุตัดสินใจออกจากตลาดแรงงานอาจมาจากลักษณะการทำงานที่ไม่เหมาะสมกับช่วงวัยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Campbell และคณะ (2010) และปัญหาจากการทำงานที่ผู้สูงอายุในประเทศไทยต้องเผชิญ ดังนั้น การออกกฎหมายแรงงานสำหรับผู้สูงอายุเพื่อจัดให้มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี รูปแบบการทำงานที่ยืดหยุ่นที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและจิตใจจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในตลาดแรงงานได้นานขึ้น นอกจากนี้ แรงจูงใจทางการเงิน เช่น การเพิ่มผลประโยชน์จากการทำงานหลังเกษียณอายุจะช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุยังคงอยู่ในตลาดแรงงานได้อย่างเต็มศักยภาพ อันเนื่องจากการคาดการณ์ผลประโยชน์ที่จะได้รับมากกว่าการไม่ทำงานตามแนวคิดของ Stock และ Wise (1990) ซึ่งจะช่วยลดการสูญเสียแรงงานที่มีศักยภาพออกจากตลาดแรงงาน ส่งผลให้ผู้สูงอายุกลายเป็นกำลังแรงงานที่สำคัญเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและได้รับสวัสดิการและความคุ้มครองที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษารูปแบบการทำงานที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ และศึกษาความต้องการการจ้างงานหลังเกษียณอายุในแต่ละภาคการผลิตซึ่งมีความต้องการทักษะแรงงานที่แตกต่างกัน เพื่อให้ทราบรูปแบบความต้องการจ้างงานและทักษะการผลิตในแต่ละภาคการผลิตต้องการเพื่อนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาทักษะของผู้สูงอายุและเพื่อหาแนวทางในการสร้างความคุ้มครองการทำงาน การจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

บรรณานุกรม

- คมสัน สุริยะ. (2552). *แบบจำลองโลจิสติก: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะเศรษฐศาสตร์, ศูนย์การวิเคราะห์เชิงปริมาณ.
- เฉลิมพล แจ่มจันทร์, และ สุภรต์ จรัสสิทธิ์. (2564). *สถานการณ์และแนวโน้มสภาพการทำงานของผู้สูงอายุไทย: การวิเคราะห์จากข้อมูลการสำรวจระดับประเทศ*. สืบค้นจาก <https://ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/FileUpload/PDF/Report-File-630.pdf>
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2564). สภาพปัญหาและรูปแบบการจ้างแรงงานสูงอายุของสถานประกอบการเอกชนในประเทศไทย. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(1), 50-66.
- พิสุทธิ กุลธนวิทย์, และนงนุช สุนทรชวานันต์. (2562). การตัดสินใจทำงานและจ้างงานต่อหลังเกษียณอายุ: บทสำรวจภาคสนาม. *BU Academic Review*, 18(1), 148-164. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/buacademicreview/article/view/165585>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). *รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร ไตรมาสที่ 3: กรกฎาคม-กันยายน 2563*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2555). *ระบบหลักประกันสุขภาพไทย*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- Becker, G. S. (2007). Health as human capital: Synthesis and extensions. *Oxford Economic Papers*, 59(3), 379-410. <https://doi.org/10.1093/oenp/gpm020>
- Borjas, G. J. (2013). *Labor economics* (6th ed.). New York, NY: McGraw-Hill/Irwin.
- Britton, J., & French, E. (2020). Health and employment amongst older workers. *Fiscal Studies*, 41(1), 221-250. <https://doi.org/10.1111/1475-5890.12213>
- Campbell, J. C., Ikegami, N., & Gibson, M. J. (2010). Lessons from public long-term care insurance in Germany and Japan. *Health Affairs*, 29(1), 87-95. doi:10.1377/hlthaff.2009.0548
- Chen, J., & Chuang, C.-H. (2012). Phased retirement for older workers in Taiwan. *Journal of Family and Economic Issues*, 33, 328-337. <https://doi.org/10.1007/s10834-012-9285-4>
- Coile, C., & Gruber, J. (2007). Future social security entitlements and the retirement decision. *The Review of Economics and Statistics*, 89(2), 234-246. <https://doi.org/10.1162/rest.89.2.234>
- Coile, C. C. (2015). Economic determinants of workers' retirement decisions. *Journal of Economic Surveys*, 29(4), 830-853. <https://doi.org/10.1111/joes.12115>
- Cremer, H., Lozachmeur, J.-M., & Pestieau, P. (2008). Social security and retirement Decision: A positive and normative approach. *Journal of Economic Surveys*, 22(2), 213-233. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2007.00528.x>
- Favreault, M., Ratcliffe, C., & Toder, E. (1999). Labor force participation of older workers: Prospective changes and potential policy responses. *National Tax Journal*, 52(3), 483-503.
- Figueira, D. A. M., Haddad, M. d. C. L., Gvozd, R., & Pissinatti, P. d. S. C. (2017). Retirement decision-making influenced by family and work relationships. *Revista Brasileira de Geriatria e Gerontologia*, 20(2), 206-213. <https://doi.org/10.1590/1981-22562017020.160127>

- Greene, W. H. (2008). *Econometric analysis* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall.
- Haider, S. J., & Loughran, D. (2001). *Elderly labor supply: Work or play?* Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=285981>
- Holtmann, A. G., Ullmann, S. G., Fronstin, P., & Longino, C. F. (1994). The early retirement plans of women and men: An empirical application. *Applied Economics*, 26(6), 591-601. <https://doi.org/10.1080/00036849400000029>
- Horioka, C. Y., Morgan, P. J., Niimi, Y., & Wan, G. (2018). Aging in Asia: Introduction to symposium. *Review of Development Economics*, 22(3), 879-884. <https://doi.org/10.1111/rode.12545>
- Kallestrup-Lamb, M., Kock, A. B., & Kristensen, J. T. (2016). Lassoing the determinants of retirement. *Econometric Reviews*, 35(8-10), 1522-1561. doi: 10.1080/07474938.2015.1092803
- Ogawa, N., Mansor, N., Lee, S.-H., Abrigo, M. R. M., & Aris, T. (2021). Population aging and the three demographic dividends in Asia. *Asian Development Review*, 38(1), 32-67. https://doi.org/10.1162/adev_a_00157
- Polanec, S., Ahcan, A., & Verbic, M. (2013). Retirement decisions in transition: Microeconomic evidence from Slovenia. *Post-Communist Economies*, 25(1), 99-118. <https://doi.org/10.1080/14631377.2013.756703>
- Poplawski-Ribeiro, M. (2020). Labour force ageing and productivity growth. *Applied Economics Letters*, 27(6), 498-502. <https://doi.org/10.1080/13504851.2019.1637509>
- Roy, S. B. (2018). Effect of health on retirement of older Americans: A competing risks study. *Journal of Labor Research*, 39(1), 56-98. <https://doi.org/10.1007/s12122-017-9255-6>
- Shimizutani, S. (2011). A new anatomy of the retirement process in Japan. *Japan and the World Economy*, 23(3), 141-152. <https://doi.org/10.1016/j.japwor.2011.07.002>
- Stock, J., & Wise, D. (1990). Pensions, the option value of work, and retirement. *Econometrica*, 58(5), 1151-1180.
- United Nations. (2017). World population prospects: The 2017 revision, key findings and advance tables. Retrieved from https://population.un.org/wpp/publications/files/wpp2017_keyfindings.pdf